

LASTEPÄRIMUS JA PÄRIMUSMUUSIKA FOLKLORISTIDE TALVEKONVERENTSIL

Eesti folkloristide viimaste aastate ühiseks ettevõtmiseks on kujunenud talvekonverents, mis toimus esimest korda 2005. aasta detsembris. Kolmas talvekonverents sai Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakonna ja Akadeemilise Rahvaluule Seltsi korraldusel teoks 24.–25. jaanuaril 2008. aastal Karksi vallas Kopra turismitalus. Seekordse üldteemaga „Lastepärimus ning pärimusmuusika vahetu kogemuse ja meedia mõjuväljas” mälestati meie seast vara lahkunud Anu Visselit, kes oleks 2007. aasta 16. detsembril saanud 55-aastaseks. Vastavalt Anu Visseli uurimishuvidele olid kõnealusteks valdkondadeks valitud tänapäeva laste- ja noortepärimus ning tantsu- ja muusikatradsioon.

Lastepärimuse osas oli konverentsi üks keskseid teemasid 2007. aasta kevadel toimunud üle-eestilise koolipärimuse kogumise võistluse tulemuste analüüs. Et seekordne kogumisaktsioon oli jätkuks 1992. aastal ühtaegu Eestis ja Soomes aset leidnud analoogsele kogumisvõistlusele, siis keskenduti ettekandeis paljuski kahe kogumisaktsiooni käigus arhiivi laekunud materjali võrdlusele ja tuvastati mitmeid muutusi. Meenutagem, et Anu Visselgi oli seotud 1992. aasta kogumisvõistluse korraldamise ja ainese hilisema uurimisega ning tema sulest pärineb seni eesti folkloristikas ainus laste-

pärimusealane doktoriväitekiri „Lastepärimus muutuv as ühiskonnas” (2004).

Laste- ja noortepärimusele olid pühendatud kaksteist ettekannet, neist viis lähtus eelkõige 2007. aasta kogumisaktsioonist. Piret Voolaiu ettekandes oli vaatluse all mõistatusžanri areng külaühiskonna miljööd kajastavatest klassikalistest mõistatustest kuni tänapäevaste, sageli sotsiaalsest kriitikast kantud küsimusteni. Astrid Tuisk vaatlus oma ettekandes kolme rahva anekdoote kui aja jooksul suhteliselt muutumatuna püsinud etnilisi nalju, mille kaudu lapsed korraldavad oma sotsiaalseid suhteid ja käsitlevad neile olulisi (nt seksuaalseid ja skatoloogilisi) teemasid. 1992. aastal domineerinud nõukogude temaatika oli 2007. aastal asendunud tarbimis- ja infotehnoloogiaühiskonna probleemidega (nt nn blondiini- ja viletsa auto naljad).

Risto Järv püüdis visandada argiarvamuste kui ühe folkloorižanri piirjooni ja analüüsis terminoloogia probleeme (nt mõisted *argiarvamus*, *argiuskumus*, *meelelaad*, *maksiim*, *adaadž* ja *gnoom*). Mare Kõiva andis ülevaate laste õudusjuttudest, mida on kogutud 1970. aastatest alates. Ta peatus õudusjutu žanrilistel tunnustel, tuues näiteks väga variatiivse ja ajas vastupidava aknalauale astumise (ehk kägistavate kardinade) jutu. Viies koolipärimuse analüüsija, Anneli Baran, tegi

ülevaate nn uue põlvkonna fraseoloogiast (killud, ütlushed jms), millest nähtub tänapäeva noorte mõttemaailma ja väljendusviisi tugev mõjutatus massisuhtlusvahenditest, eelkõige Internetist.

Eda Kalmre ettekanne „Tüdrukute maailm rate.ee päevikutes” näitas, et veebipäevikud ei toimi ainuüksi tavapärasel päevaraamatu tähenduses, vaid neis sisalduv (nt mängud, ennustused jms) väljendab sõbrakultuuri laiemalt ning viitab sellele, millised kollektiivselt kujundatud ja säilitatud arusaamad praegu tüdrukute kultuuris valitsevad.

Pille Kippar osutas oma ettekandes „Kuhu kadusid lastehirmutised?” taas lastepärimuse muutumise tahkudele. Ta jälgis aegade vältel kasvatuslikel eesmärkidel lansseeritud loomulikke ja üleloomulikke olendeid ning tõdes, et tänapäeva lapsi ei saa sel moel ohtudest eemal hoida. Lastega seonduvate mütoloožiliste olendite teemat jätkas Reeli Reinause sissevaade jõuluaegsete sussipäkapikkudega seonduvasse pärimusse, mille on suures osas loonud väikeste laste emad. Ell Vahtramäe „Sotsialistlik monopolimäng” oli kantud mängu kui ühiskonna lihtsustatud mudeli ideest. Esineja näitas, kuidas ühe lauamängu eesmärk, reeglite kirjeldus ja strateegiad sobivad nõukogude aja stereotüüpide uurimiseks.

Merili Metsvahi puudutas ettekandes „Pärimuskultuur haridusmaastikule” väga olulist teemat: koolidele mõeldud uue valikaine „Pärimuskultuur” programmi väljatöötamist. Folkloristide hulgas tekitasid elavat diskussiooni nii uue ainekava eesmärkide sõnastus kui ka õpetajale ja õppevahenditele seatavad nõudmised.

Huumoriteoreetilise sõnavõtuga tseensuurist avalikus diskursuses esines Liisi Laineste, kes käsitles leimi kui virtuaalset (või reaalset) verbaalset agressiivsust avalikus meedias ning vaatles

Delfi uudiskommentaari põhjal, kust lähevad huumori ja agressiooni piirid.

Mall Hiimäe ettekande „Lapsed meelelahutuse ja maagia vahemail” tähelepanukeskmes oli kogukonna noorematesse liikmetesse puutuv kalendritraditsioon, mille põhjal võib järeldada, et paljud omaaegsed tähendusliku aja mõistega seotud maagilised toimingud on usundilise maailmanägemise taandudes uusi funktsioone saanud ning ka sihtrühma vahetanud (kolinud täiskasvanute traditsioonist laste traditsiooni).

Talvekonverentsi pärimusmuusika osas puudutati suhteliselt vähe uuritud alasid, nagu rahvatants ja pillimuusika. Lastepärimuse poolel käsitletud tänapäevaste teemadega haakusid ettekanded trükitud laulikutest ja aruteludest Interneti-portaalides.

Budapesti ülikooli uurija Péter Pomozi käsitles ettekandes „Eesti kaera- jaanide tüpoloogias” keeletüpoloogiaga sarnasel meetodil tantsude liigitamise võimalusi eesti võib-olla tuntuima rahvatantsu kaerajaani põhjal. Tantsuelementide kombineerumise tõttu on raske otsustada, kust lähevad eri tantsude piirid. Samuti on teavet tantsimise kohta Eesti eri osades suhteliselt vähe ning erineval hulgal. Eda Pomozi kõrvutas oma muljeid kogumisretkedelt Transilvaania Kalotaszegi piirkonda (2007) ja Kihnu saarele (2005). Mõlemas kohas on pärimuskultuur suhteliselt kaua säilinud ning seal saab jälgida tänapäeval toimuvaid kohanemisi ja muutusi.

Eesti muusikalise folkloori jäädvustamist enne 1940. aastaid kahel rahvapärandi kogumise „kuldalal” käsitles kaks ettekannet. Anneli Kont-Rahtola andis üksikasjaliku ülevaate Kuusalu kihelkonna pillimeestelt jäädvustatud lugudest. Andreas Kalkun jälgis oma ettekandes „Kolm kareliaani ja neli seto laulikut 1922. aastal Obinitsas. Jäädvustamine ja representatsioonid”

eri liiki allikate (päevikumärkmed, laulud, kunstiteosed jm) kaudu Setumaal rännelnud soomlaste, folklorist Armas Otto Väisäneni, skulptor Alpo Sailo ja maalikunstnik Carl Bengtzi suhtlemist kohalike suurlaulikutega.

Helen Kõmmus tutvustas Internetis leiduvaid pärimusmuusikateemalisi suhtlemisvõrgustikke, näidates, mida ja kuidas kirjutatakse festivalide kodulehekülgedel, eeskätt Viljandi pärimusmuusikafestivali Interneti-lehel, pärimusmuusikast peovälisel ajal. Kanni Labi jälgis Eestis trükitud laulikuid ajaloos kontekstis, ajendiks Rootsist välja antud väliseestlaste laulik „Sauna taga”.

Esimese päeva õhtul meenutasid Anu Visselit tema kauaaegsed kolleegid: Ingrid Rüütel kõneles „Anust ja tema jäljest eesti folkloristikas” ning Edna Tuvi vahendas oma eredaid mälestusi. Anu Vissel on jäänud töökaaslastele meelde tööka, meeldiva ja tagasihoidliku inimesena, kes aastate jooksul uuris, kogus ja avaldas karjase-laule („Eesti karjase laulud” I–IV, 1982–1992), jäädvustas lastefolkloori, kirjutas huvitavaid uurimusi meediamängudest, eesti kiigekultuurist, uuematest rahva-

lauludest. 1997. aastal kaitses Anu Vissel lastepärimuse teemadel magistritöö ja 2004. aastal doktoritöö. Viimastel aastatel oli ta süvenenud peamiselt rahvatantsude, tantsuklubide ja folkloorirühmade uurimisse ja salvestamisse. Anu osales arvukatel Kihnu-ekspeditsioonidel ning on Kihnu-ainelise telefilmide „Ristsed” autor ja videofilmide „Kadripäev Kihnus” kaasautor.

Konverentsi teesikogumikust võib lugeda, et folkloristide talvekonverentside ideeks on ühendada eri institutsioonides töötavaid folkloriste neutraalsel pinnal, et soodustada dialoogi ja leevendada praegusest konkurentsitihest ajast tulenevaid pingeid. Arvestades ettekannete ja mõtteavalduste rohkust, võib küll kinnitada, et sõbralik dialoog folkloristide vahel on olemas: esindatud olid Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikool, sealhulgas ka Õpetajate Seminar ja Viljandi Kultuuriakadeemia, Tallinna Ülikool ja Budapesti Ülikool.

TAIVE SÄRG,
PIRET VOOLAID